

PRACE NAUKOWE

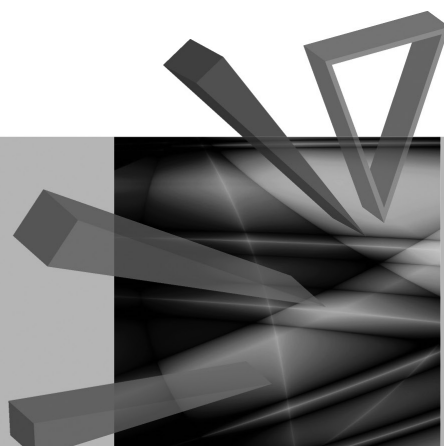
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

253

Wybrane problemy współpracy polsko-czeskiej: gospodarka i infrastruktura



Redaktorzy naukowi

Stanisław Korenik

Anna Mempel-Śnieżyk



Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Beata Filipiak, Piotr Hlaváček

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania

znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-285-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Niki Derlukiewicz: Polsko-czeska współpraca transgraniczna jednostek samorządu terytorialnego z województwa dolnośląskiego	9
Piotr Hajduga: Partnerstwo publiczno-prywatne w Polsce i Republice Czeskiej.....	17
Stanisław Korenik: Kształtowanie się zjawisk społeczno-ekonomicznych na obszarach przygranicznych Dolnego Śląska – nowe semiperyferie.....	32
Małgorzata Krul, Lech Krupa: Usti nad Łabą – ocena i perspektywy rozwoju czeskiego miasta przemysłowego.....	48
Paweł Kurant: Europejska współpraca terytorialna jako instrument polityki regionalnej Unii Europejskiej w latach 2007-2013	58
Andrzej Luczyszyn: Wzmacnianie infrastruktury budowlanej na pograniczu polsko-czeskim przez jednostki sektora finansów publicznych na wybranym przykładzie.....	68
Anna Mempel-Śnieżyk: Współpraca polsko-czeska – cele i przykładowe projekty	82
František Molík: Stan wdrażania Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013 na Dolnym Śląsku.....	90
Małgorzata Rogowska: Finansowanie współpracy terytorialnej na pograniczu polsko-czeskim ze środków Unii Europejskiej w latach 2007-2013 ...	94
Dorota Rynio: Wykorzystanie uwarunkowań naturalnych w obszarze przygranicznym polsko-czeskim na przykładzie Gór Izerskich i Karkonoszy..	103
Miloslav Šašek: Migrace a trh práce.....	113

Summaries

Niki Derlukiewicz: Polish-Czech cross border cooperation of local government units from Lower Silesia Voivodeship.....	16
Piotr Hajduga: Public-private partnership in Poland and Czech Republic.....	31
Stanisław Korenik: Development of socio-economic phenomena in the border areas of Lower Silesia – new semi-periphery	47
Małgorzata Krul, Lech Krupa: Ústí nad Labem – evaluation and prospects of Czech post-industrial city.....	57
Paweł Kurant: European territorial cooperation as an instrument of EU regional policy in 2007-2013	67

Andrzej Łuczyszyn: Strengthening of the building infrastructure on the Polish-Czech borderland by public finances sector units on the selected example.....	81
Anna Mempel-Śnieżyk: Polish-Czech cooperation – objectives and sample projects.....	89
František Molík: Implementation status of the Operating Program of Cross-Border Cooperation Czech Republic – Poland 2007-2013 in Lower Silesia.....	93
Małgorzata Rogowska: Financing territorial cooperation on Polish-Czech border from the European Union funds in 2007-2013.....	102
Dorota Rynio: Utilization of natural conditions in the borderland between Poland and Czech Republic – on the example of the Izerskie and the Kar-konosze mountains.....	112
Miloslav Šašek: Migration and labour market.....	127

Miloslav Šašek

Katedra RLR FSE Ústí nad Labem

MIGRACE A TRH PRÁCE

Streszczenie: W artykule autor przedstawia rozwój migracji ludności w Republice Czeskiej. Pierwsza część artykułu charakteryzuje zmiany zachodzące po 1989 roku, natomiast druga część dotyczy migracji po roku 2003. Autor przedstawia migrację jako zjawisko zróżnicowane i zmienne. Zajmuje się problemem udziału cudzoziemców, udziału kobiet w migracji ludności, a także podziałem ze względu na strukturę wiekową populacji, wykształcenie oraz przekrój przestrzenny. Poruszona zostaje również kwestia wpływu globalnego kryzysu ekonomicznego na rynek pracy i migrację ludności w Republice Czeskiej. W artykule szczegółowo został przedstawiony przypadek migracji ludności regionu usteckiego, zwłaszcza w kontekście migracji międzyregionalnej.

Słowa kluczowe: migracja, migracja wewnętrzna, saldo migracji, rynek pracy, migracja cudzoziemców.

1. Úvod

Migrace obyvatelstva je velice složitý proces, který je podmíněný širokým spektrem vlivů. Charakter migrace je všude ve světě a tedy i na území České republiky ovlivován sociálními a ekonomickými podmínkami. Z hlediska dlouhodobého vývoje se v širších rámcích uplatňovaly zejména procesy industrializace a urbanizace. Nedílnou součástí koncentračních tendencí souvisejících s etapou extenzivní urbanizace byl dlouhodobý růst migrace.

2. Hodnocení vývoje migrace obyvatelstva po roce 1989

Objem vnitřního stěhování v ČR v 90. letech významně klesl. Zatímco v předchozím desetiletí počet migrantů každoročně překračoval hranici 220 tis. (v roce 1980 dokonce hranici 250 tis.), v následujících letech byl počet migrantů daleko nižší. V roce 1991 bylo v ČR evidováno 217,6 tis., v roce 1992 to bylo 212,2 tisíc a v roce 1993 již jenom 200,5 tis. stěhujících se uvnitř ČR. Počet migrantů v roce 1994 poprvé klesl pod hranici 200 tis. a činil pouhých 176,2 tis. Nejnižší počet migrantů zaznamenala česká statistika v roce 1996 (164,5 tis.). Pokles migrace byl vyvolán přede-

vším útlumem bytové výstavby. Ta souvisela se zastavením výstavby panelových domů. Oživení bytové výstavby (rodinné domy zejména v zázemí velkoměst) ve druhé polovině 90. let se promítlo do pozvolného nárůstu vnitřní migrace. V roce 2000 se v rámci ČR přestěhovalo 173 tis. osob.

Nárůst objemu vnitřního stěhování po roce 2000 byl již daleko dynamičtější^{1,2}. Publikovaná data o počtu migrantů v ČR v dalších letech jsou však ovlivněna změnou metodiky v evidenci vnitrostátní migrace. Od počátku roku 2001 do souboru migrantů jsou zahrnováni i cizí státní příslušníci, kteří v ČR pracují i krátkodobě, ale mají vízum platné nejméně na 90 dnů. V roce 2000 podíl cizinců na vnitrostátní migraci činil jenom 0,3% (582 osob), ale o rok později to již bylo 3,4% (6 tis. osob). Za dalších 6 let se analyzovaný podíl zvýšil dokonce na 16,7%. V roce 2007 šlo již o 42,8 tis. cizinců podílejících se na vnitrostátní migraci. V tomto roce počet osob stěhujících se v rámci území ČR tak opět překročil hranici 250 tis. (255 690 osob), jako tomu bylo naposled v roce 1980.

ČR patří mezi země, ve kterých podíl cizinců na pracovní síle není až tak vysoký. Na konci roku 2007 se jednalo zhruba o 6%. V absolutním vyjádření se jednalo o 309 tis. osob. Ale bylo to podstatně více než v dobách centrálně řízené ekonomiky na konci osmdesátých let. Statistický úřad na konci roku 1989 vykazoval na území ČR téměř 80 tisíc pracujících cizinců, z toho na Polsko připadala více než polovina (43 tis.). Zhruba polovina polských občanů pracovala v průmyslu lokalizovaném na českém území česko-polského příhraničí (především v textilním a strojírenském průmyslu) a denně za prací dojížděla z Polska a druhá část občanů byla zaměstnanci polských stavebních a stavebně-montážních firem (největší byla společnost Budi-mex), které působily v ČR. Z ostatních zemí větší zaměstnanosti v ČR se vyznačovaly Vietnam (21 tis.) a Kuba (6 tis.). V obou případech šlo o tzv. „internacionální pomoc Československa spřáteleným zemím“. Jejich občané pracovali v drtivě většině případů v průmyslových podnicích. Kvůli objektivnímu srovnání lze snad zařadit mezi cizince i občany Slovenska, kteří před rozpadem společného státu ČSFR dojížděli za prací na území ČR. Na konci osmdesátých let šlo zhruba o 30 tis. osob (na počátku šedesátých let byl jejich počet třikrát větší). Struktura zaměstnaných cizinců se po roce 1989 změnila. V roce 2007 největší část ze zmiňovaných 309 tis. cizinců připadala na občany Slovenska (109,9 tis.), následovali občané Ukrajiny (83,5 tis.), Vietnamu (29,8 tis.) a Polska (24,9 tis.). Polští občané ve větším rozsahu pracují především při těžbě černého uhlí v Moravskoslezském kraji. Na migraci uvnitř ČR, podobně jako v zahraničním stěhování do ČR, však v posledních letech dominují

¹ Z. Čermák, M. Mampl, J. Müller, *Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: Dochází k významnému obratu?* Geografie – sborník České Geografické Společnosti, 114, č. 1. No. 1, Praha 2009, pp. 37-54.

² M. Šašek, *The changes of internal migration in the Czech Republic*, Acta Universitatis Purkynianae 164, Ústí nad Labem 2011, str 122.

občané Ukrajiny (52%), následují Vietnamci (téměř 20%) a teprve na třetím místě občané Slovenska (7%)³.

Jak již bylo výše uvedeno, objem vnitřní migrace v roce 1992 činil 212,2 tis. osob, v roce 2003 to bylo méně, a to 187,3 tis. migrantů. Podíl žen na migrujících osobách dosahoval na počátku sledovaného období 51,7%, v posledním analyzovaném roce 2003 byl tento podíl o něco vyšší (52,0%). Nejvyšší podíl žen na migrantech byl zjištěn v letech 1995-1997, kdy každoročně vykazoval hodnotu 53,0%. Přitom podíl žen na celkové populaci ČR na počátku roku 1992 dosahoval jenom 51,5% a na konci roku 2003 byl ještě o 0,2 procentního bodu nižší. Z toho plyne, že v České republice se vyšší migrační aktivitou vyznačují v současnosti ženy.

Ze základních věkových skupin obyvatelstva ovlivňuje nejvíce objem migrace ta nejpočetnější, to je 15-64 letí. Vzhledem ke stárnutí české populace význam produktivního obyvatelstva pro celkový objem migrace roste. Dokumentují to následující data: v roce 1992 podíl dětské složky na vnitřní migraci činil 22,6%, v roce 2003 se snížil na 18,9%, u produktivního obyvatelstva došlo k navýšení z 68,8% na 72,6% a u osob ve věku 65 a více let došlo k velmi mírnému poklesu z 8,6% na 8,5%.

Jestli však vezmeme v potaz i významné změny ve věkové struktuře české populace (v roce 1992 podíl osob v předproduktivním věku činil 20,0%, v produktivním 67,1% a v poproduktivním 12,9%, v roce 2003 odpovídající podíly základních věkových skupin dosahovaly hodnot 15,2%, 70,9% a 13,9%), tak zjistíme, že nejvyšší migrační mobilitou se v současnosti vyznačuje obyvatelstvo v dětském věku a intenzita této mobility mírně narůstá. Intenzita vnitřní migrace u produktivní populace se prakticky nemění, ale u poproduktivní populace klesá. V roce 2003 na 1000 osob ve věku 0-14 let připadalo 22,8 migrantů této věkové kategorie, na 1000 osob ve věku 15-64 let připadalo 18,8 migrantů a stejný ukazatel u poproduktivního obyvatelstva činil jenom 11,5 migrantů.

Během devadesátých let a také v tomto decéniu se významně měnila struktura migrantů (ve věku od 15 let) podle výše dosaženého vzdělání. V roce 1992 osoby se základním vzděláním tvořily 23,9% migrantů v produktivním a poproduktivním věku, osob se středním vzděláním bez maturity bylo 40,5%, osob se středním vzděláním s maturitou 26,7% a vysokoškolsky vzdělaných migrantů 8,9%. V roce 2003 klesly podíly osob s nižším vzděláním na 19,5% a 38,3% a naopak vzrostly podíly osob s vyšším vzděláním na 31,1% a 11,1%. Tento nárůst u migrantů byl intenzivnější, než tomu bylo u celé populace ČR. V roce 2003 na 1000 osob se základním vzděláním připadalo 17,6 migrantů s tímto vzděláním. Intenzita migrace u ostatních skupin byla vyšší, u osob se středním vzděláním bez maturity dosahovala hodnoty 19,1 na 1000 osob tohoto vzdělání, u osob se středním vzděláním s maturitou 20,8 a u vysokoškoláků dokonce 25,7. V případě vysokoškoláků ve věku 20-24 let a 25-29 let sledovaný ukazatel překračuje dokonce hranici 60 migrantů na 1000 obyvatel stejného věku a stejného vzdělání.

³ M. Šašek, *The changes of internal migration in the Czech Republic*, Acta Universitatis Purkynianae 164, Ústí nad Labem 2011, str 122.

Z hlediska prostorových typů stěhování lze v České republice vyčlenit 3 základní skupiny migrace, a to vnitrookresní (mezi obcemi v rámci jednoho okresu), meziokresní (uvnitř jednotlivých krajů) a mezikrajskou. Hlavní město Praha má statut kraje, takže u ní není zastoupena migrace vnitrookresní a meziokresní a u okresů Brno – město (Jihomoravský kraj), Ostrava – město (Moravskoslezský kraj) a Plzeň – město (Plzeňský kraj) logicky chybí migrace vnitrookresní.

V roce 1992 připadalo v ČR na vnitrookresní migraci 47,4% případů stěhování, na migraci meziokresní 19,5% a mezikrajskou 33,1%. Během sledovaného období let 1992-2003 klesal význam vnitrookresního stěhování a na druhé straně narůstala migrace mezikrajská. Z toho lze odvodit, že po roce 1989 roste význam stěhování obyvatelstva na větší vzdálenosti. V roce 2003 připadalo na vnitrookresní migraci již jenom 44,9% všech případů vnitřního stěhování v ČR, na migraci meziokresní uvnitř jednotlivých krajů 19,3% (mírný relativní pokles oproti roku 1992) a na migraci mezikrajskou 35,8%. Z mezikrajského srovnání struktury migrace podle prostorových typů stěhování vyplývá, že největší podíl na stěhování během let 1992-2003 měla vnitrookresní migrace ve Zlínském kraji, ve kterém jako jediném kraji překročila hranici 60% (61,1%). Této hranici se blížila také v Olomouckém kraji (58,9%). Díky Plzni, Brnu a Ostravě nejvyšší podíly meziokresní migrace z celkové vnitřní migrace krajů byly zjištěny v Plzeňském (35,1%), v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji (v obou 33,6%). V mezikrajské migraci (neuvažována Praha) je z krajů na čele Středočeský kraj (41,8%). Jde zde především o migrační pohyb obyvatel mezi Prahou a jejím zázemím. Více než třetinový podíl tohoto prostorového typu migrace byl zjištěn v Libereckém kraji (34,9%) a také v kraji Vysočina (34,5%). Velmi zajímavé poznatky poskytuje i analýza mezikrajské migrace vzhledem k dosaženému vzdělání migrantů, které je věnována pozornost v dalším textu této kapitoly⁴.

Za sledovaných 12 roků bylo zaregistrováno téměř 741 tis. přestěhování přes hranice kraje, maximum bylo v roce 2002 (70 892), minimum v roce 1996 (55 074). Celé období je možno rozdělit do dvou dílčích etap: první, zahrnující roky 1993-1996, kdy docházelo k absolutnímu poklesu mezikrajského stěhování a druhé (po roce 1996), ve kterém počet migrantů mezi kraji ČR, až na malé krátkodobé výjimky, rostl. Tento trend zůstal také zachován po roce 2003, i když velikost nárůstu byla ovlivněna již zmiňovanou změnou metodiky sledování migrace v ČR v roce 2000.

3. Migrace po roce 2003

V porovnání s jinými evropskými zeměmi, které vnitřní migraci statisticky sledují, je frekvence stěhování v ČR velmi nízká. Je to dáno tradicí, je to však působeno i sociálně ekonomickými faktory, z nichž asi nejvýraznější je dosud stále nedostate-

⁴ Por. M. Šašek, *The changes of internal migration in the Czech Republic*, Acta Universitatis Purkynianae 164, Ústí nad Labem 2011, str 1-122.

čně rozvinutý trh s byty. To se projevovalo i v tom, že ve frekvenci migrace i v migračních proudech se v minulosti jen málo odrážely regionální rozdíly v množství a kvalitě nabízených pracovních příležitostí. V současné době tomu tak již není a vnitřní migrace směřuje zejména do oblastí s poměrně širokou nabídkou finančně slušně ohodnocených volných pracovních míst. Vzdělává především migrace obyvatelstva na delší vzdálenosti, reprezentována migrací mezi kraji, na druhé straně klesá význam migrace realizované z obce do obce v rámci okresu. Zatímco tento typ prostorové migrace představoval na konci analyzovaného období 1992-2003 více než polovinu vnitřní migrace v ČR (51,2%), v roce 2009 to bylo již pouze 41,3%. Podíl mezikrajové migrace na vnitrostátní migraci se zvýšil z 31,7% v roce 2003 na 39,4% v roce 2009. Vývoj vnitřního stěhování v ČR po roce 2003 podle jednotlivých prostorových typů migrace znázorňují data uvedená tab. 1.

Tab. č. 1. Vnitrostátní migrace v České republice podle typu stěhování v letech 2004-2009

Typ stěhování	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Absolutně</i>						
z obce do obce v rámci okresu	111 841	96 605	100 183	109 541	104 713	96 395
z okresu do okresu v rámci kraje	37 227	41 414	43 700	47 745	47 444	45 002
z kraje do kraje v rámci ČR	70 921	75 669	81 358	98 403	97 914	91 865
celkem	219 989	213 688	225 241	255 689	250 071	233 262
<i>relativně (%)</i>						
z obce do obce v rámci okresu	50,8	45,2	44,5	42,8	41,9	41,3
z okresu do okresu v rámci kraje	16,9	19,4	19,4	18,7	19,0	19,3
z kraje do kraje v rámci ČR	32,2	35,4	36,1	38,5	39,2	39,4

Pramen: Databáze údajů o migraci obyvatelstva, ČSÚ 2010; vlastní výpočty.

Maximální počet stěhujících uvnitř České republiky byl zaznamenán v roce 2007, kdy poprvé od roku 1980 byla u vnitrostátní migrace překročena hranice 250 tis. migrantů. V roce 2007 migrační zisk ČR ze zahraničního stěhování byl také nejvyšší a dosahoval téměř 84 tis. osob. Na konci roku 2008 se začala v ČR již projevovat globální ekonomická krize, které se negativně promítla nejen do situace na trhu práce, ale také do poklesu bytové výstavby a následně do snížení jak zahraniční tak vnitrostátní migrace. Důsledky tohoto vývoje ekonomiky ČR jsou velmi dobře viditelné na datech reprezentujících absolutní počet migrantů v roce 2009. Meziroční pokles u vnitrostátní migrace činil téměř 17 tis. osob⁵.

Oproti analyzovanému období let 1992-2003 došlo v dalších letech v mezikrajové migraci k některým změnám. Téměř celý migrační zisk po roce 2003 směřoval do Středočeského kraje. Roční hrubá míra migračního salda za období let 2004-

⁵ Zob. M. Šašek, *The changes of internal migration in the Czech Republic*, Acta Universitatis Purkynianae 164, Ústí nad Labem 2011, str 1-122.

-2009 činila 8 ‰, tedy zhruba o 5 bodů více než tomu bylo v předchozím období. Nárůst migračního salda byl patrný také v Plzeňském kraji. Z ostatních krajů vykazovaly migrační zisk již pouze 2 kraje, a to Jihočeský a Pardubický. Zbylých 10 krajů se prezentovalo záporným migračním saldem. V období 1992-2003 bylo takovýchto krajů pouze sedm, z nichž ve třech průměrné roční migrační saldo překračovalo hranici jednoho ‰ (kraje Karlovarský -1,90, Moravskoslezský -1,35 a hlavní město Praha -1,23).

Tab. č. 2. Vnitrostátní migrace Ústeckého kraje v letech 2004-2009 s jednotlivými kraji ČR

kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	celkem
Praha	-362	-594	-1 456	-1 064	-577	-1 074	-5 127
Středočeský	34	-286	-334	-422	-472	-454	-1 934
Jihočeský	-85	-89	-82	-142	-151	-139	-688
Plzeňský	-103	-94	-92	-259	-321	-157	-1 026
Karlovarský	145	244	121	14	211	158	893
Liberecký	-78	-124	-87	-92	-101	-123	-605
Královehradecký	-45	-82	-7	35	-110	-52	-261
Pardubický	-59	-2	-35	-85	-86	-72	-339
Vysočina	-20	-62	-7	46	9	41	7
Jihomoravský	3	-36	24	-11	-30	-68	-118
Olomoucký	13	-12	10	49	1	-16	45
Zlínský	0	8	-46	-11	-25	0	-74
Moravskoslezský	88	103	18	8	2	33	252
celkem	-469	-1 026	-1 973	-1 934	-1 650	-1 923	-8 975

Pramen: Databáze údajů o migraci obyvatelstva, ČSÚ 2010; vlastní výpočty.

Ústecký kraj byl co do velikosti záporného migračního salda (i hrubé míry tohoto ukazatele) na nelichotivém čtvrtém místě (za krajem Karlovarským, Moravskoslezským a hlavním městem Prahou). Během pouhých šesti let ztratil z důvodu vnitřní migrace téměř 9 tis. obyvatel, což je podstatně více než tomu bylo v letech 1992-2003 (-2,4 tis. osob). Nejsilnější migrační proud směřoval z Ústecka do Prahy. Ta s Ústeckým krajem vykazovala kladné migrační saldo ve výši 5,1 tis. osob. Ústecký kraj měl poměrně vysoké záporné migrační saldo i se Středočeským krajem (1,9 tis. osob), takže během šesti let Ústecko ztratilo ve prospěch široce vymezené pražské aglomerace více než 7 tis. obyvatel. Významné migrační ztráty vykázal Ústecký kraj také ve prospěch kraje Plzeňského, Jihočeského a Libereckého. Záporné migrační saldo s dalšími kraji (Pardubický, Královehradecký, Jihomoravský a Zlínský) bylo nižší.

V období 2004-2009 však existovaly čtyři kraje, se kterými měl Ústecký kraj kladné migrační saldo. Za zvláště významný lze považovat migrační zisk Ústecka na

úkor Karlovarského kraje. Migrační zisky Ústecka byly zaznamenány u mezikrajské migrace také s těmito kraji: Moravskoslezský, Olomoucký a Vysočina.

I když hovoříme o záporném migračním saldu u Ústeckého kraje z důvodu vnitřní migrace, tak je důležité si uvědomit, že Ústecký kraj díky zahraniční migraci obyvatelstvo stěhováním získával. Jak napovídají data v tabulce č. 65 tak za zvláště vysoký migrační zisk lze považovat migrační saldo Ústeckého kraje se zahraničím v roce 2007, kdy činilo téměř 8,9 tis. osob. Za celé šestileté období po roce 2003 získalo Ústecko díky stěhování se zahraničím 21,7 tis. obyvatel

Tab. č. 3. Migrační saldo Ústeckého kraje v letech 2004 - 2009

migrace	2004	2005	2006	2007	2008	2009
vnitrostátní	-469	-1 026	-1 973	-1 934	-1 650	-1 911
zahraniční	2 059	2 292	1 849	8 876	5 139	1 489
celkem	1 590	1 266	-124	6 942	3 489	-422

Pramen: Databáze údajů o migraci obyvatelstva, ČSÚ 2010; vlastní výpočty

Česká republika vykázala během let 2004 – 2009 se zahraničím kladné migrační saldo ve výši 273,4 tis. osob. Díky této skutečnosti byly všechny kraje ČR, s výjimkou Moravskoslezského kraje, migračně ziskové. Záporné migrační saldo u vnitřní migrace u většiny krajů tento migrační zisk pouze oslabovalo. V případě Ústeckého kraje celkové migrační saldo (zahrnující nejen vnitřní, ale i zahraniční migraci) činilo v letech 2004-2009 téměř 13 tis. osob, tj. v průměru více než 2 tis. obyvatel ročně.

Česká republika se stala po roce 1989 migračně ziskovou zemí. Na kladném migračním saldu se zpočátku velkou měrou podílela návratová imigrace našich občanů dále v letech 1992 a 1993 také zvýšený migrační pohyb v souvislosti s rozdělením Československa a po celá devadesátá léta (zvláště do roku 1997) sílící příliv cizinců uplatňujících se na trhu práce v ekonomicky prosperujících oblastech. Migrační přírůstky byly tlumeny na počátku 90. let ještě poměrně značnými počty vystěhovalých a to též v souvislosti s rozdělením společného státu Čechů a Slováků. Později emigrace klesá, i když oficiální údaje o ní jsou zkráceny neúplnou evidencí vystěhovalých osob, která přetrvává do současnosti.

Statistické údaje o celkovém počtu přistěhovalých osob ze zahraničí a údaje o počtu cizinců pobývajících na našem území však byly v devadesátých letech dosti roztržité (viz Bartoňová, D., 2007), neboť platilo několik právních norem týkajících se druhu pobytu a způsobu evidence cizích státních příslušníků. Jak již bylo v předchozím textu uvedeno, vstoupily v ČR v roce 2000 v platnost nové zákony o pobytu cizinců, kterými se změnila definice typů pobytu cizinců a jejich evidence. Na konci roku 2000 bylo v ČR evidováno 201 tis. cizinců s povolením pobytu v ČR (v roce 1993 to bylo jenom 77,7 tis.), z toho 66,9 tis. s povolením k trvalému pobytu a 134,1 tis. s povolením k dlouhodobému pobytu (vízum nad 90 dnů). Osm let

později se počet cizinců s povolením pobytu v ČR se více než zdvojnásobil. Na konci roku 2008 bylo evidováno již 438,3 tis cizinců s povolením k pobytu, z toho 172,9 tis. připadalo na pobyt trvalý a 265,4 tis. na pobyt dlouhodobý. Podíl cizinců na obyvatelstvu České republiky tak překročil již čtyřprocentní hranici (4,19%). V období ekonomické krize počet cizinců s povolením k pobytu v ČR nepatrně klesl a v polovině roku 2010 činil 426,5 tis.

V posledním desetiletí vzrostl výrazně také počet cizinců působících na trhu práce v ČR. Na konci roku 2000 jejich počet dosahoval 165 tis., takže cizinci tvořili 3,17% pracovní síly ČR. Za osm let se jejich počet zvýšil téměř o 200 tis., neboť ke konci roku 2008 bylo u nás evidováno úřady práce a Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR (evidence živnostenských oprávnění) celkem 361,7 tis. cizinců (6,43% pracovní síly). V období ekonomické krize počet pracujících cizinců klesal výrazněji než v případě povolení k pobytu. V polovině roku 2010 na trhu práce působilo 307,9 tis cizinců, tj. 5,39% pracovní síly v ČR.

Tab. č. 4. Zahraniční migrace ČR za kraje 2004 až 2010

Kraj	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Saldo
Česká republika	381 227	145 369	235 858
Hl. m. Praha	137 872	49 042	88 830
Středočeský kraj	55 055	19 056	35 999
Jihočeský kraj	14 000	6 434	7 566
Plzeňský kraj	20 123	6 696	13 427
Karlovarský kraj	12 469	3 480	8 989
Ústecký kraj	30 495	11 193	19 302
Liberecký kraj	13 264	5 196	8 068
Královéhradecký kraj	14 172	6 360	7 812
Pardubický kraj	11 627	3 543	8 084
Vysočina	9 934	3 311	6 623
Jihomoravský kraj	32 161	13 126	19 035
Olomoucký kraj	9 228	3 861	5 367
Zlínský kraj	5 899	4 279	1 620
Moravskoslezský kraj	14 928	9 792	5 136

Zdroj: ČSÚ.

Změnou metodiky sledování zahraniční migrace se ztratila návaznost na data o zahraniční migraci sledované do konce roku 1999. Nicméně i z dat po roce 2000 je zřejmé, že význam cizinců pro populaci v ČR roste. Ještě v roce 2001 „česká statistika“ vykazala jenom 12,9 tis. přistěhovalých ze zahraničí, ale o dva roky později jich již bylo 60 tis. V roce 2007 bylo v zahraniční imigraci v ČR zaznamenáno historické maximum. Z ciziny se do ČR přistěhovalo během roku 104,4 tis. osob. Emigrace do

ciziny činila 20,5 tis. osob, takže populace České republiky z důvodu zahraniční migrace narostla téměř o 84 tis. obyvatel. V následujících letech migrační zisky ČR i z důvodu ekonomické krize byly přece jenom nižší. V roce 2008 aktivní migrační saldo činilo 71,8 tis a v krizovém roce 2009 již jenom 28,3 tis. Předběžné údaje Českého statistického úřadu o pohybu obyvatelstva za první tři čtvrtletí roku 2010 naznačují, že migrační zisk ČR v roce 2010 bude ještě menší, než tomu bylo v roce předchozím.

Společným znakem migrace nejen ziskových, ale všech okresů Ústeckého kraje byla skutečnost, že kraj stěhováním ztrácel především vzdělanější obyvatelstvo a získával obyvatelstvo s nižším vzděláním. To se promítalo negativně i do vzdělanostní úrovně obyvatel Ústeckého kraje.

Při sčítání lidu v roce 1991 bylo zjištěno, že z populace patnáctileté a starší v Ústeckém kraji měla ukončeno středoškolské vzdělání s maturitou nebo vysokoškolské vzdělání necelá čtvrtina (24,4%), přitom na vysokoškolské vzdělání připadalo pouhých 4,3%. Odpovídající hodnoty za celou Českou republiku byly v té době 30,1% a 7,2%. O deset let později rozdíly mezi Ústeckým krajem a ČR ve vzdělanostní úrovni obyvatel ve věku 15 a více let se ještě zvýšily. Zatímco při sčítání lidu v roce 2001 Česká republika vykazovala 37,3% osob nejméně s maturitou, z toho 8,9% osob absolvovalo vysokou školu, tak v Ústeckém kraji mělo pouze 30,5% osob alespoň středoškolské vzdělání s maturitou (5,3% vysokoškolské vzdělání). V obou případech šlo o nejnižší hodnoty ze všech 14 krajů ČR. V té době v ČR existovaly pouze 4 okresy, ve kterých podíl osob s vysokoškolským vzděláním nedosahoval alespoň pětiprocentní hranice, z toho 3 okresy byly součástí Ústeckého kraje (Děčín, Chomutov a Teplice). Čtvrtý okres Sokolov je součástí Karlovarského kraje. Ani v nejlépe hodnoceném okrese Ústeckého kraje, a to okrese Ústí nad Labem nedosahoval podíl vysokoškoláků či osob s nejméně maturitou celorepublikové hodnoty.

Jak napovídají data z výběrového šetření pracovních sil, situace se nezměnila ani v tomto desetiletí. V roce 2009 výsledky tohoto šetření naznačují, že Ústecký kraj má nadále nejhorší vzdělanostní strukturu obyvatelstva ze všech krajů ČR a rozdíly se prohlubují. Podíl osob s nejméně maturitou u osob ve věku 15 a více let sice vzrostl na Ústecku na 35,6%, ale podíl takto vzdělaných osob v ČR již dosáhl 46,7%. Vysokoškolsky vzdělané osoby tvořily v Ústeckém kraji 6,6% (v ČR 12,7%), tedy méně než tomu bylo v celé České republice ještě při sčítání v roce 1991.

V letech 1992-2003 činilo záporné migrační saldo vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v Ústeckém kraji u vnitřní migrace 2 516 osob, což v relativním vyjádření znamenalo průměrný roční migrační úbytek ve výši 7,24 osob na 1 000 obyvatel s vysokoškolským vzděláním. Šlo o velmi vysokou hodnotu, z ostatních krajů ČR měl za toto období vyšší migrační úbytek pouze Karlovarský kraj. Díky migraci ztratil v těchto letech Ústecký kraj i dalších více než 3 tis. osob se středním vzděláním s maturitou (u osob se středním vzděláním bez maturity šlo o migrační zisk ve výši necelých 300 osob a u osob se základním vzděláním ve výši 2,4 tis. osob). Nedostačná nabídka volných pracovních míst vyžadujících vyšší vzdělání v Ústeckém kra-

ji byla příčinou zvýšeného rozsahu stěhování především do hlavního města Prahy a jejího širokého zázemí. Nicméně postupný pokles průměrného ročního migračního úbytku u vysokoškoláků na 1 000 obyvatel s tímto vzděláním (8,62 osob v letech 1992-1994 na 5,15 osob v letech 2001-2003) naznačoval, že i v období vysokého nárůstu nezaměstnanosti v Ústeckém kraji (na konci roku 2003 míra nezaměstnanosti v tomto kraji dosahovala 17,9%, v okrese Most dokonce 23,5%) se již začínají projevovat v migraci příznivé efekty s postupného rozšiřování kapacity vysokých škol, především Univerzity Jána Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Avšak paradoxně poté, v období mimořádného zlepšování situace na trhu práce Ústeckého kraje (míra nezaměstnanosti na konci roku 2008 zde klesla na 10,3%, to znamená hodnotu zaznamenanou na Ústecku naposledy před 11 lety na konci roku 1997) se záporné migrační saldo u vnitřní migrace zvýšilo a v letech 2006 i 2007 se přiblížilo hranici 2 tisíce osob. Tak vysoká hodnota byla zjištěna také v roce 2009, tj. v roce globální ekonomické krize, takže Ústecký kraj ztratil z důvodu vnitřní migrace v období šesti let (2004-2009) téměř 9 tis. osob, tedy podstatně více, než tomu bylo v letech 1992-2003. Strukturu migrantů podle vzdělání šlo v ČR sledovat pouze do konce roku 2004, takže nelze říci, jak vysoký migrační úbytek u vnitřní migrace Ústeckého kraje tvořily osoby se středním vzděláním s maturitou a vysokoškolsky vzdělané osoby. Lze se však jednoznačně domnívat, že záporné migrační saldo u osob s vyšším vzděláním významně narostlo nejen oproti období 1992-2003, ale také oproti roků 2001-2003.

Zlepšení situace na trhu práce v Ústeckém kraji po roce 2003 je spojováno s nárůstem přímých zahraničních investic, které vytvářely nová pracovní místa. V žebříčku 77 okresů ČR podle velikosti přílivu zahraničních investic na jednu bydlící osobu se dostal okres Most na třetí místo za hlavní město Prahu a okres Mladá Boleslav. Zahraniční investice v Ústeckém kraji však dosud směřují především do tzv. průmyslových montoven, takže přidaná hodnota výrobků není nijak vysoká a tyto montovny zaměstnávají především osoby se středním vzděláním bez maturity, příp. pouze se základním vzděláním. Pro vzdělanější populaci volná místa chybí, takže tato si hledá pracovní uplatnění v jiných regionech, zejména v pražské aglomeraci. Vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo z Ústeckého kraje směřuje i do plzeňské a brněnské aglomerace, avšak v daleko menší intenzitě: atraktivní pro vysokoškoláky jsou i České Budějovice.

K jakým změnám ve vnitřní migraci došlo v ČR po roce 1989? Je zřejmé, že v osmdesátých letech směřovala migrace především do největších měst. Migrační saldo u hlavního města Prahy dosahovalo v období let 1980-1989 téměř 70 tis. osob, u Brna 25 tis. a u Plzně 7,7 tis. osob. V tomto období již výrazně poklesla migrační atraktivita Ostravy (její migrační zisk činil již jenom 4,4 tis. osob). Na druhé straně u dvou okresů ČR byla vnitřní migrace výrazně ovlivňována investiční činností. Okres České Budějovice díky výstavbě jaderné elektrárny v Temelíně v osmdesátých letech vykázal migrační zisk ve výši 8,5 tis. osob a v okrese Česká Lípa aktivní migrační saldo dosáhlo téměř stejné hodnoty (8,3 tis.). Zde migrace byla ovlivněna

tvorbou značného množství pracovních míst v závodě Československého uranového průmyslu ve Stráži pod Ralskem. V první polovině devadesátých let migrace do měst postupně klesá a v ČR se začíná rozvíjet suburbanizace. Migraci začínají nejvíce získávat okresy v nejbližším okolí velkých měst. Migrace směřuje především do okresů Praha – východ a Praha – západ, dále do dalších okresů Středočeského kraje. Vysoký migrační zisk zaznamenávají také okresy Brno – venkov, Plzeň – jih a Plzeň – sever.

Po roce 1989 počet obyvatel v jednotlivých územích byl daleko více ovlivňován migrací ze zahraničí. Za celé období let 1980-1989 vykázala Česká republika migrační zisk ze zahraničí necelých 22,3 tis. obyvatel, což bylo podstatně méně, než např. evidované saldo za pouhý jeden rok (viz saldo z roku 2007). Podobně jako na mapě „nezaměstnanosti ČR“ lze i na mapě „vnitřní migrace“ vymezit v posledním období tři regiony, z nichž dva jsou migračně ztrátové a jeden migračně ziskový. Mezi ztrátové patří region zahrnující moravské kraje včetně kraje Vysočina a také území Královéhradeckého kraje. Ztrátovým regionem je také region tvořený územím NUTS 2 Severozápad (kraje Ústecký a Karlovarský) a Libereckým krajem. Ziskovým regionem je ostatní území Čech včetně hlavního města Prahy, neboť území středních Čech je chápáno společně se svým jádrem Prahou a toto území je migračně ziskové.

Tab. č. 5. Celkový populační růst ve vybraných okresech ČR (2004 až 2010)

Rok	Praha - východ	Praha-západ	Beroun	Nymburk	Ostrava	Karviná
2004	3 132	3 153	761	811	-1 686	-489
2005	3 919	4 255	924	782	-1 324	-892
2006	3 846	4 445	1 138	1 170	-980	-972
2007	5 956	5 726	1 721	2 011	-386	-357
2008	8 443	6 163	1 634	1 339	-76	-534
2009	5 732	4 519	880	1 112	-1 310	-1 726
2010	5 187	4 260	1 260	1 372	-1 846	-2 725
Celkem	36 215	32 521	8 308	8 597	-7 608	-7 695

Zdroj: ČSÚ.

Tabulka č. 5 ukazuje výrazné rozdíly celkového populačního růstu mezi jednotlivými okresy České republiky, kdy předcházející migrační pohyby ovlivňují dnešní růst (úbytek) přirozenou měnou a spolu s pokračujícím kladným (případně záporným) migračním saldem, celkový migrační růst. Venkovské okresy Prahy mají dynamický populační růst (mezi posledními censy byl v zázemí Prahy populační růst více než o 45%) Další okresy Středočeského kraje mají také významný populační růst, okresy Moravskoslezského kraje, Ostrava a Karviná, výrazně ztrácejí populaci, jak přirozenou měnou, zejména se pak zvyšuje hodnota záporného migračního salda.

Tab. č. 6. Celkový populační růst v krajích ČR (2004-2010)

Rok	Praha	STČ	MSL	JČ	PLZ	ZLN
2004	4 990	8 276	-2 723	171	-495	-1 160
2005	11 039	14 037	-2 488	2 054	1 910	-564
2006	6 516	17 146	-1 479	2 240	3 009	-303
2007	23 971	26 573	607	3 258	6 537	941
2008	21 114	28 846	358	3 064	8 553	632
2009	15 815	16 842	-2 882	1 315	2 236	-370
2010	8 132	17 445	-4 153	1 063	182	-681
Celkem	91 577	129 183	-12 760	13 165	21 932	-1 505

Zdroj: ČSÚ.

V tabulce č. 6 můžeme sledovat výrazně zonalitu východ – západ, kdy Praha se Středočeským krajem mají obrovský populační růst, Jihočeský a Plzeňský kraj statisticky významný populační růst a severovýchodní okraj České republiky (kraje Moravskoslezský, Zlínský) výrazně populačně ubývá.

Tab. č. 7. Podíl cizinců na pracovní síle podle krajů ČR za rok 2011

Jednotka	Podíl
Česká republika	5,41
Hl. m. Praha	13,34
Středočeský kraj	6,06
Jihočeský kraj	3,32
Plzeňský kraj	7,07
Karlovarský kraj	5,53
Ústecký kraj	3,38
Liberecký kraj	4,71
Královéhradecký kraj	4,02
Pardubický kraj	4,13
Vysočina	2,19
Jihomoravský kraj	4,88
Olomoucký kraj	1,92
Zlínský kraj	2,52
Moravskoslezský kraj	2,98

Zdroj: ČSÚ.

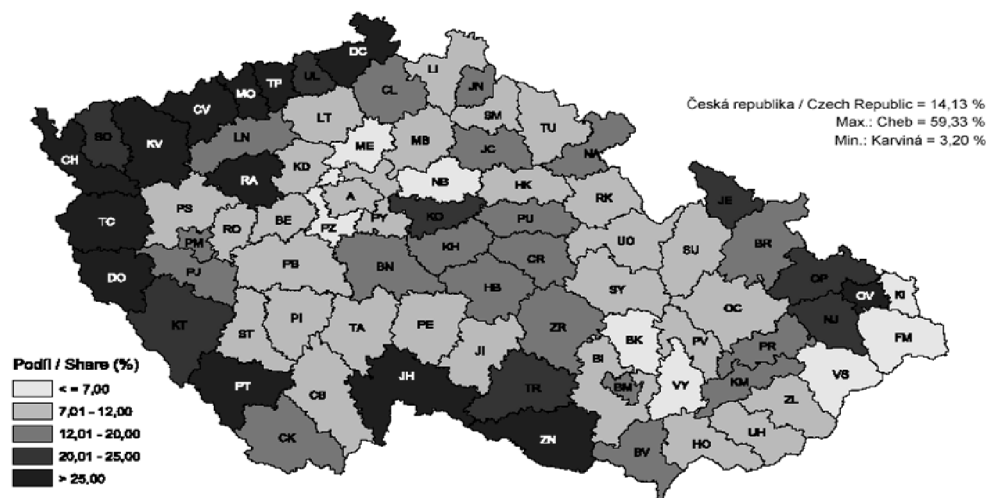
V tabulkách č. 7 a 8 je doložena atraktivita Prahy, Středočeského a Plzeňského kraje pro zahraniční pracovníky. Existuje úzká korelace mezi nezaměstnaností v regionu a podílu cizinců na pracovní síle regionu. Každý pátý cizinec pracuje v Praze nebo Středočeském kraji.

Tab. č. 8. Nezaměstnanost v krajích ČR (2003-2010)

Kraj	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hl. m. Praha	4,2	3,9	3,5	2,8	2,4	1,9	3,1	3,8
Středočeský	5,2	5,4	5,2	4,5	3,4	2,6	4,4	5,2
Jihočeský	5,2	5,7	5	5,1	3,3	2,6	4,3	5,3
Plzeňský	5,3	5,8	5,1	4,6	3,7	3,6	6,3	5,9
Karlovarský	6,4	9,4	10,9	10,2	8,2	7,6	10,9	10,8
Ústecký	13	14,5	14,5	13,7	9,9	7,9	10,1	11,2
Liberecký	6,1	6,4	6,5	7,7	6,1	4,6	7,8	7
Královéhradecký	5,8	6,6	4,8	5,4	4,2	3,9	7,7	6,9
Pardubický	7,6	7	5,6	5,5	4,4	3,6	6,4	7,2
Vysočina	5,3	6,8	6,8	5,3	4,6	3,3	5,7	6,9
Jihomoravský	8	8,3	8,1	8	5,4	4,4	6,8	7,7
Olomoucký	9,6	12	10	8,2	6,3	5,9	7,6	9,1
Zlínský	7,5	7,4	9,4	7	5,5	3,8	7,3	8,5
Moravskoslezský	14,7	14,5	13,9	12	8,5	7,4	9,7	10,2

Zdroj: ČSÚ.

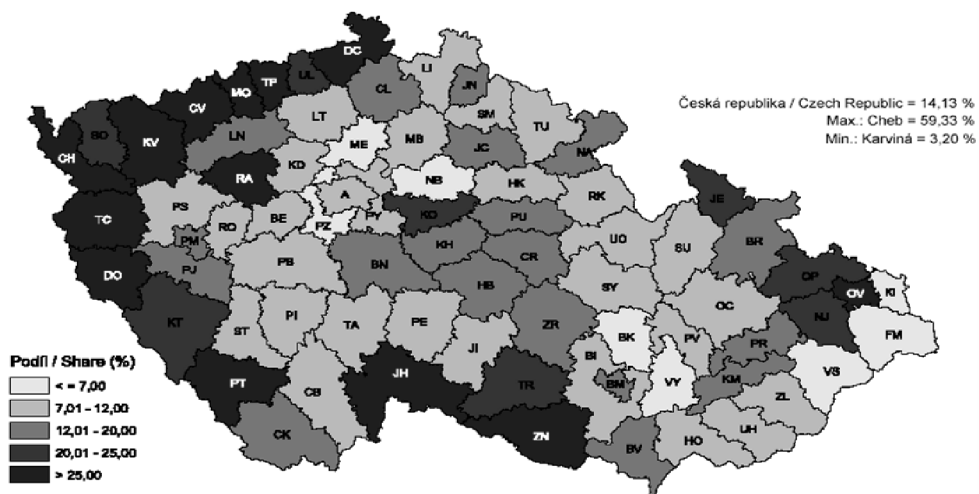
ODÍL CIZINCŮ VIETNÁMSKÉHO STÁTNÍHO OBČANSTVÍ NA VŠECH CIZINCÍCH V ČR K 31. 12. 2009
 HARE OF FOREIGNERS WITH VIETNAMESE CITIZENSHIP IN THE POPULATION OF FOREIGNERS; 31 DECEMBER 2009



Kartogram č. 1. Podíl cizinců vietnamského státního občanství na všech cizincích v ČR k 31. 12. 2009

Zdroj: ČSÚ.

PODÍL CIZINCŮ VIETNAMSKÉHO STÁTNÍHO OBČANSTVÍ NA VŠECH CIZINCÍCH V ČR K 31. 12. 2009
 SHARE OF FOREIGNERS WITH VIETNAMESE CITIZENSHIP IN THE POPULATION OF FOREIGNERS; 31 DECEMBER 2009



Kartogram č. 2. Podíl cizinců na obyvatelstvu České republiky k 31. 12. 2009

Zdroj: ČSÚ.

V kartogramech převzatých z ČSÚ je opět vidět zonalita východ-západ podle podílu cizinců na obyvatelstvu podle okresů ČR a specifikum cizinců z Vietnamu, kteří jsou koncentrováni především podél hranice s Německem a Rakouskem. To odpovídá vysokému podílu Vietnamců zaměstnaných ve službách a obchodu.

4. Závěry

V období po roce 89 došlo nejprve k prudkému poklesu migračních pohybů v rámci České republiky. Postupné vytváření trhu s byty a ekonomický růst spolu s posílením přirozené atraktivity Prahy a středočeského prostoru, znamenalo oživení migračních pohybů jak vnitrostátních, tak i mezinárodních. Ekonomický růst znamenal rostoucí atraktivitu ČR jako cílové země migrantů. Vrcholem zahraničního salda migrace byla léta 2007 a 2008, kdy migrační saldo za uvedené dva roky dosáhlo více jak 160 000 osob. Po vypuknutí hospodářské krize v Evropě došlo k prudkému poklesu migračního salda (v roce 2010 jen necelých 20 000 osob). Ekonomická krize se také projevila na poklesu podílu cizinců na trhu práce. V roce 2008 pracovalo v České republice 362 000 cizinců, což bylo cca 5,4% pracovní síly, v roce 2010 to bylo pouze 306 000 cizinců (5,4% pracovní síly).

Zdroje

Čermák Z., Hampl M., Müller J., *Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: Dochází k významnému obratu?* Geografie – sborník České Geografické Společnosti, 114, č. 1. No. 1, pp. 37–51, Praha 2009.

Šašek M., *The changes of internal migration in the Czech Republic*, Acta Universitatis Purkynianae 164, Ústí nad Labem 2011.

MIGRATION AND LABOUR MARKET

Summary: The author presents the development of migration in the Czech Republic. The first part of the paper characterizes the changes after 1989 and the second part is about migration after 2003. The author presents the migration as a diversified and variable phenomenon. The paper deals with the issue of foreigners participation, the women participation in migration and the population age structure, education and the spatial section. The impact of the global economic crisis on the labor markets and the migration of population in the Czech Republic is also mentioned. This paper presents in detail the case of migration of population in the Ústí nad Labem region.

Keywords: migration, internal migration, balance of migration, labor market, migration of foreigners.